

FIGYELŐ

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Az angol-német tengerészeti egyezmény és az abessziniái konfliktus kapcsolatai — Abessziniától az angol és olasz tétel — Diplomáciai utazások; Gamélin és az olasz-francia katonai megegyezés; Beck Berlinben — A Habsburg-családi vagyon Ausztriában — Titulescu és Pál régens úja — A görög restauráció — Lovai nehézségei

ÚGY LÁTSZIK nincs semmi kilátás arra, hogy a nemzetközi politikában beálljon a szélcsend, a kánikulai unalom. A június folyamán a német-angol tengeri leszerelési egyezmény megkötése következtében keletkezett feszültség ugyan az új angol külügyminiszternek, Sir Sámuel Hoare-nak július n-én elmondott alsóházi beszéde következtében némileg enyhült, de azért a pillanatnyilag legfontosabb nemzetközi politikai kérdésben, az olasz-abesszín konfliktus ügyében, máig sem javultak a békés megegyezés kilátásai.

Igen jelentékeny változáson ment keresztül az európai politika azalatt a rövid két hónap alatt, amely a stresai konferenciát és a Népszövetség Tanácsának azt nyomon követő ülését, amelyen a Tanács tudvalevőleg Németországot megbélyegezte, elválasztja a mai helyzettől. A stresai konferencia Mussolini elnöklete alatt megállapította a három nyugati nagyhatalom, Olaszország, Franciaország és Nagy-Britannia egyesült álláspontját Németországgal, mint a „szerződések megszegőjével” szemben. A Tanács ennek a megegyezésnek alapján mondta ki megbélyegző határozatát és valóban sokak előtt úgy látszott, hogy Anglia, amelyet megijesztett a német tengeri felfegyverkezés bejelentése, szolidáris lesz Franciaországgal és Olaszországgal a szárazföldi, tengeri és légi lefegyverzés, a Keleti Paktum, Ausztria függetlensége, azaz a Dunai Paktum kérdésében. Általános volt a vélemény, hogy az angol kabinetben Sir John Simon képviseli a németbarát és tétovázó elemet, míg MacDonald, még ha akarná is, tekintettel korára és fáradtságára, nem képes egységessé tenni a kabinet állásfoglalását. A konzervatívok ezért kikényszerítették a nemzeti munkáspárti MacDonald és a nemzeti liberális Simon lemondását, akik helyét tisztá vizű Tory-k, Stanley Baldwin és Sir Sámuel Hoare foglalták el. A meglepetés — s ebben az angol közvélemény osztozott a franciák és az olaszok érzelmeiben — az volt, hogy a konzervatív túlsúllyal bíró kormány könnyebben, gyorsabban hajlott el Németország felé, mint Labour és liberális pacifizmussal jobban átitatott elődje. Alig háromheti tárgyalás után, június 18-án aláírták ugyanis a Ribbentrop vezetése alatt álló német tengerészeti delegációval végérvényesen megkötött megegyezést, amely elfogadja a Németország által javasolt és Hitler beszédében újból hangsúlyozott 35:100 arányt a német és angol flotta erejének kölcsönös viszonyára vonatkozólag.

A megegyezés megkötése, tehát az, hogy nem elégedtek meg annak parafálásával, hanem a versaillesi szerződés többi aláíróját befejezett tény elé állították, elsősorban Párizsban, de bizonyos mértékig Rómában is különösen azért szült visszatetszést, mert a brit kormánynak már birtokában volt a párizsi és római kabineteknek a német-angol tárgyalások és az esetleges megegyezés ellen tiltakozó jegyzéke. Mindkét kormány ugyanis arra mutatott rá, hogy szerintük, egyrészt a tengeri, légi és szárazföldi leszerelés tárgyalása Németországgal szemben egyetlen egésznek tekintendő, másrészt a versaillesi szerződés szignatáriusai csak közös hozzájárulással változtathatják meg annak szakaszait, végül pedig, hogy

a február 3-1 londoni deklaráció és az azt követő stressai megegyezés a három nyugati nagyhatalmat az összes Németországgal kapcsolatos nagy európai kérdéseknek közös egyetértéssel elválaszthatatlanul folytatandó tárgyalására kötelezi. Ez az utóbbi álláspont — a béke oszthatatlanságának dogmája — különösen Párizs jegyzékében és a francia sajtónak a megegyezés közzétételét követő kommentárjaiban foglal el jelentékeny helyet.

Ha megkíséreljük megmagyarázni az indokokat, amelyek a brit kormányt gyors elhatározására készítették, akkor szigorúan különbséget kell tennünk a londoni kormánynak erre vonatkozóan hivatalosan adott magyarázatai és az ezenkívül még tényleg fennálló okok között, amelyekre sem a brit kabinet tagjai, sem az angol sajtó nem mutatott rá teljes nyíltsággal. A hivatalos és realiztikusan, okosan hangzó magyarázat, ami Hoare külügyminiszter nagyszabású beszédének lényege is volt és amire nyilván Eden miniszter is rámutatott Laval-nál tett kétszeri látogatása alkalmával, főbb pontjaiban a következőképpen szól: Ha már nem tudják megakadályozni azt, hogy Németország felszereljen és kivonja magát a rákényszerített, tehát nem szabad akaratából elfogadott versaillesi szerződés határozmányai alól, akkor okosabb „Hitlert szaván fogni“, mondotta Hoare, és lekötni amellé a megegyezés mellé, amelyre hajlandó és amely relatíve alacsonyan rögzíti le a tengeri haderejét. Az angol miniszterek emlékeztek arra, hogy a világháború egyik főoka a német-angol tengeri fegyverkezési verseny volt. Ha nem kötik meg most a megegyezést, ugyanilyen helyzet fejlődhetett volna ki, míg most remélhetik, hogy ha Hitlerrel szemben bizalmat mutatnak és szerződésileg is, morálisan is egyenlő jogú nagyhatalomnak tekintik, akkor elejét vehetik hasonló szerencsétlen versenynek. Ha viszont a franciáknak lenne igazuk és a németek nem őszintén kötötték ezt a megegyezést, hanem megszegik, akkor, minthogy ezt a megállapodást nem kényszer alatt hozták létre, Nagy-Britannia teljes joggal fogja érvényesíteni szankcióit az ilyen szerződéses megállapodás megszegője ellen. Rámutattak arra is, hogy most bizonyosodott be, mily hiba volt a francia kormány részéről az 1934 év tavaszán Barthou hírhedtté vált jegyzékével visszautasítani Hitler ajánlatát, amely a német szárazföldi hadsereget 300.000 fővel akarta maximálni. Ez ma, amikor a német birodalom hadseregének békelétszáma 550.000 főt ért el, illetve amikor ennek elérése van megakadályozhatatlanul tervbe véve, amiből Hitler nem hajlandó engedni, s így túlszárnyalja a francia hadsereget, azt bizonyítja, hogy a franciák „lemaradtak az omnibuszról“, már pedig nincs fatálisabb politika, mint az elmulasztott alkalmak politikája. Sir Sámuel Hoare végül még azt az érvet is latbavetette, hogy Anglia a megegyezésnél Franciaország érdekeit is megvédte, hiszen amíg a háború előtt a német flotta túlszárnyalta a franciát, addig a 35: 100-as német-angol arány alapján Franciaországnak, amelynek flottája 52: 100-hoz arányul Nagy-Britanniához, még mindig kb. 43 % superioritása van a német flotta felett.

Míg a francia sajtó szabadjára eresztve igen messzire ment Angliát támadó hangulatában, addig a francia hivatalos körök kevésbé rekrimínáltak Angliával szemben, mint inkább rámutattak arra, hogy szerintük az angolok német vonatkozásban jóhiszeműségük áldozatai; s így nem annyira a megegyezést kritizálták, mint azt, hogy Angliát Hitler képviselőinek ilyen könnyen sikerült levenni a lábáról, amikor pedig német részről semmi garancia sincs arra, hogy a megegyezést meg is tartják. Ellenkezőleg, az a tény, hogy röviddel a megegyezés megkötése után a birodalmi kormány már a folyó évre olyan tengeri felszerelési programot jelentett be, amely az egyezmény által koncedált flottának a felét jelenti, bizonyítja, a franciák szerint, hogy a németeknek nincs szándékukban azt megtartani. Hiszen

az is kiderül e programból, hogy az angolok által megengedett új építkezések egy része már munkában volt akkor, amikor a német delegátusok megérkeztek Londonba. Laval ahelyett hogy a múltat nehezményezte volna, arra nézve kért garanciát Eden úttján a brit kormánytól, hogy legalább ezentúl hű marad a stresai megegyezéshez és sem a szárazföldi, sem a légi lefegyverzés kérdésében nem köt megegyezést Németországgal a másik két nagyhatalom nélkül; hogy továbbá elfogadja azt a francia álláspontot, hogy a béke oszthatatlan és igyekszik egyszerre létrehozni a légi paktumot, a keleti paktumot és a dunai paktumot, mindezek betetőzéseképpen pedig az általános leszerelési megegyezést. Sir Sámuel Hoare többször említett beszéde ebből a szempontból a franciáknak megnyugtató választ adott. Miután megvédelmezte az angol eljárást, kijelentette, hogy a brit kormány is szükségesnek tartja a megegyezést mindezekben a kérdésekben. Természetesnek találja, hogy nem lehet előbb és kizárólag a nyugati hatalmak megegyezését létrehozni \$ ezáltal Németországnak szabadkezet adni Kelet felé. Rokonszenvvel kíséri és támogatja azokat a törekvéseket, amelyek a keleti és dunai megegyezés létrehozását célozzák. Felhívást intézett Hitlerhez, akinek a politikáját az angol birodalom őszintének ismerte el és a tengeri leszerelési egyezményrel támogatta is, hogy a maga részéről is járuljon hozzá a béke helyreállításához olyan gesztussal, amely az említett egyezmények létrehozását biztosítja, mert ezeknek az egyezményeknek a nyugati légi paktumot meg kellene előzniök. Anglia e változó taktikájának az eredménye az volt, hogy míg most Párizs mutatott barátságos megegyedést és az angol-francia front egy bizonyos mértékig helyreállott, addig a német sajtó kedvetlenül el és egyhangúlag visszaütötte azt a javaslatot, hogy Hitler újabb engedményt tegyen. Hitler, úgymond, definiálta a német birodalom politikáját május 21-i beszédében; ehhez semmi hozzáfűznivalója nincs: ezen az alapon hajlandó tárgyalni s nincs rá semmi ok, hogy így ne lehessen létrehozni a megegyezést Kelet-Európára vonatkozólag meg nem támadási, benemavatkozási és tanácskozási alapon — természetesen mindig kizárva ebből Litvániát. Ha pedig a nagyhatalmak a kollektív biztonság alapján állanak, akkor méltóztassanak érvényt szerezni a ma fennálló „kollektív biztonsági“ rendszernek, azaz a népszövetségi Egyezségokmányának, illetve, ami Németországot illeti, a hatalmak garanciája alatt álló memeli konvenciónak.

Ami Anglia politikája megváltozásának hivatalosan be nem vallott, de kitapintható okait illeti, azok részben belpolitikai, részben külpolitikai természetűek. A brit kormánynak, de főként a konzervatív pártnak igen nehéz választási küzdelemre kell felkészülnie, amely vagy ez év őszén, vagy legkésőbb 1936 őszén, a parlament mandátumának lejárása után, tartatnék meg. Kétségtelen, hogy a munkáspárt nyert népszerűségben az utóbbi hónapok alatt: az angol gondolkodásnak megfelel, hogy ahhoz húzódik, aki nincs hatalmon. Kezdi elfelejteni, milyen káoszt hagyott hátra a munkáskormány 1931-ben és mit alkotott a nemzeti kormány négy év alatt. Különösen a konzervatívokat azzal kezdi rágalmazni, hogy a fegyverkezési politikával háborúra készülődnek. Az elvben mindig pacifista angol-szászokat pedig könnyen bele lehet vinni háborúellenes agitáció címén kormányellenes hangulatba. A Baldwin-kormánynak tehát ügylatszük az volt a véleménye, hogy kell valamit tennie, ami a harciasságuk benyomását eloszlathatja és rokonszenvet kelthet a tömegben. Hogy jól számította-e ki, azt ma még nem lehet megítélni — biztos csak az, hogy a parlamenti munkáspárt épűgy támadja a kormányt most az egyezmény megkötéséért, mint valószínűleg támadta volna akkor, ha nem kötötte volna meg az egyezményt. Az természetes, hogy ezt a kizárólag belpolitikai taktikai

indokot Eden miniszter nem irigylendő párizsi missziója alkalmából nem használhatta fel Lavallal szemben. Époly kevéssé lehet hangosan elmondani a külpolitikai motívumot, amely Angliát gyors és meglepő elhatározására vezethette. Amikor a Népszövetségi Tanács májusi ülésén nyilvánvalóvá lett, hogy Anglia nyomást gyakorol Olaszországra és szembeszáll abesszín politikájával (s ebben meglepő volt az is, hogy miért csak májusban jutott eszébe a brit kormánynak, hogy neki meg kell akadályoznia Olaszország keletafrikai politikájának kifejlődését, amikor minden normális újságolvasó legalább is nyolc-tíz hónapja látta, mit készít elő Mussolini politikája az abesszín határon és mit kénytelen ott magára vállalni, hogy gyarmatainak életképességét biztosítsa), a Német Birodalom vezetői, gyorsan felismerve a helyzetet, alkalmasnak találták a pillanatot arra, hogy a stresai hatalmak között felmerülő ellentéteket kihasználják a maguk javára. A birodalmi vezér és kancellár nagy taktikai ügyességgel felépített Reichstag-beszédének alaptónusa az angolbarátság volt — hiszen ez Hitler politikai hitvallásának is alapvető része, amint az a „Mein Kampf“ című könyvéből kiderül — de egyúttal igen barátságos közeledést is tartalmazott Olaszország felé. Körülbelül egyidejűleg mind a Német Birodalom mind Olaszország sajtója kölcsönösen beszüntette egymás támadását. Sőt jelek mutatkoztak arra is, hogy a Német Birodalom nem óhajtja támogatni Abesszíniát Olaszország ellen. Nincs teljesen kizárva tehát, hogy a brit kormány, amelyet az abesszín-kérdésben különböző elvi szempontok és politikai érdekek vezetnek, nem óhajtotta a Német Birodalomnál a teret átengedni Olaszországnak, hanem gyors akcióval magához horgonyozta le Hitlert, aki Anglia és Olaszország között ügylátszik amazt választotta.

Az ELMONDOTTAK azt bizonyítják, hogy az európai politikában az olasz-abesszín konfliktus alakulása és kimenetele kezd elsődrendű jelentőséggel bírni. Mint láttuk, hatása van mind a német-angol mind a német-francia viszony alakulására, a leszerelési politikára, és kétségtelen befolyással bír a középeurópai politikára is. Olaszország számára úgy kolóniáinak — Eritrea és a Szomáliföld — biztonsága, mint az anyaországban már el nem helyezhető népességi szaporulatának gazdasági boldogulása szempontjából életbevágó érdek Abesszíniának a megszerzése akár békés protektorátus, akár háborús hódítás formájában. Kétségtelen, hogy Abesszínia nem teljesítette Olaszországgal szemben vállalt szerződéses kötelezettségeit sem gazdasági, sem politikai téren. Az addisabbebai kormány semmiféle tekintéllyel nem bír a határmenti törzsek felett, amelyek az olasz koloniális hadsereg biztonságát veszélyeztetik. Kétségtelen, hogy Abesszínia kormányzása és belső állapota úgy szociális mint gazdasági szempontból a Kr. u. III. vagy IV. évszázad színvonalán áll. Az etióp császárság nemcsak hogy nem civilizált állam, hanem egyáltalán nem tekinthető konstituált államnak sem. Nem felel meg azoknak az alapelveknek, amelyeket a népszövetségi Egyezségokmány és ennek kapcsán a Népszövetség közgyűlése felállított a tagfelvétel felvételeire vonatkozólag: nem tesz eleget nemzetközi kötelezettségeinek és nincsenek megállapítható határai. Hiba volt felvenni a Népszövetségbe; angol részről némi kárörömmel rá is mutatnak arra, hogy annak idején 1923-ban a fekete hamita állam felvételét Franciaország javasolta és Olaszország melegen pártfogolta, míg Anglia ellene szavazott. Akkor Abesszínia kötelezettséget vállalt a rabszolgaság megszüntetésére: ezt a kötelezettségét nem volt képes és ma sem képes bevéltani. Azokat a gazdasági erőforrásokat, amelyeket az etióp birodalom földje rejt magában, nem képes kiaknázni: mindezen okokból szüksége van olyan civilizált hatalom vezetésére, amely, mint Olasz-

ország megmutatta, szervező, fejlesztő munkára képes a kezére jutott kolóniákban.

Mussolini felismerte azt, hogy birodalmának szüksége van erre a kolóniára. Minden álszenteskedéstől mentesen meg lehet állapítani, hogy bármennyire ragaszkodják is az abesszin nép és a hatalmának alávetett nagyszámú egyéb törzsek azokhoz a barbár, primitív állapotokhoz, amelyekben senyednek, az ő érdekükben is van, hogy egy nagy civilizált és kormányozni képes nemzet vezetése alá kerüljenek. Mindezeknek a tételeknek a helyességét többé-kevésbé elismerte Sir Samuel Hoare is többször említett expozéjában: Abesszínia súlyos bűneit Olaszországgal szemben és az olaszok expanziós törekvéseinek jogosságát. Csak azt vonta kétségbe, hogy ezért joga lenne háborút viselni egy másik népszövetségi tagállam ellen. De kijelentette, hogy Olaszországgal szemben fennálló régi barátságuk alapján bírálják el ezt a kérdést és igyekezni fognak vagy az 1906-os angol-francia-olasz megegyezés vagy a népszövetségi Egyezségokmány keretén belül megoldást találni. Ezzel szemben Mussolini tétele egyszerű, világos és erőteljes: vagy megállapítja a népszövetségi Tanács, hogy Abesszínia nem felelt meg kötelezettségeinek és nem képes önmagát kormányozni, ezért egy másik népszövetségi tagállam protektorátusa alá helyezi, —hiszen katonailag hasonló viszony áll fenn Nagy-Britannia és Irak között, tehát ez elképzelhető és összeegyeztethető a népszövetségi tagállam státusával,—vagy megállapítják, hogy nem felelt meg kötelezettségeinek, nem bír azokkal az alapelemekkel, amelyek feljogosítanak arra, hogy tagállam legyen, tehát kizárják a Népszövetségből és Olaszországnak szabad kezét adnak. Vagy végül Olaszország önmagának megadja azt a szabad kezét, amelyre szüksége van érdekei védelme szempontjából.

Ami Magyarországot illeti, nekünk rokonszenvel és bizonyos fokú érékközösséggel kell szemlélnünk Olaszország abesszíniai politikájának kifejlődését és remélnünk kell sikerét, mert hiszen Benito Mussolini és az ő Olaszországa ezzel a politikával is azt a dinamikus elgondolást képviseli, amely megfelel a történelmi realitás követelményeinek és a természetellenes megrögzítési kísérletekkel szemben a természetes fejlődés törvényeinek hódol. A Népszövetség mai doktrínájával ellentétben a Duce abesszíniai akciójában is azt a tételt képviseli, hogy a népszövetségi Egyezségokmány cikkelyeit nem lehet különválasztani, az egyiket alkalmazni s a másikat nem. Ha a népszövetségi tagállamok területi integritásáról szóló cikk alkalmazásáról van szó, akkor egyben tekintetbe kell venni az egész Egyezségokmányt és alkalmazni kell annak 19. cikkét is, amely az alkalmazhatatlanná vált szerződések időnkénti felülvizsgálását állapítja meg. Továbbá az az állapot, amelyben Abesszínia ma van, utóvégre is teljesen megfelel annak a leírásnak, amelyet a népszövetségi Egyezségokmány 22. cikkében a mandátum alá kerülő területekre nézve állapít meg: „olyan területekről van itt szó, amelyek lakossága a mai modern világ különösen nehéz viszonyai között nem képes önmagát kormányozni. A civilizáció szent missziója tehát ezeknek a népeknek jólétéről és fejlődéséről gondoskodni.“ Mind Olaszország mind az európai béke érdekében teljes szolidaritással azt kell remélnünk, hogy a közeljövő olyan megoldást hoz, amely nem zavarja meg az európai hatalmak békés egyetértését és amellet Olaszország jogos érdekeinek és kívánságainak teljes mértékben megfelel.

AZ ABESSZÍNIÁI KÉRDÉS fejlődése, a német-angol tengeri megegyezésnek a keleteurópai, a Balti-tengeri és a középeurópai helyzetre való kihatásai mindenekelőtt az európai államférfiak és katonák utazásainak és látogatásainak egész sorát zúdították kontinensünkre. Eden angol

miniszter párizsi és római útja után feljegyzendő a francia vezérkar főnökének, Gamelin tábornoknak római utazása, Benes moszkvai látogatása, ezt követőleg Beck lengyel külügyminiszter berlini fogadtatása, Titulescunak mint a kisantant és a balkánszövetség Tanácsa elnökének párizsi és londoni mozgolódásai, Kondylis görög helyettes miniszterelnöknek és hadügyminiszternek római, bledi és belgrádi utazása, Pál jugoszláv régensherceg szinajai útja és Avenol népszövetségi főtitkár londoni és párizsi tárgyalásai.

A francia vezérkar főnökének római útját — hivatalos közlés híján — úgy kommentálta a sajtó, hogy ez a január 7-1 francia-olasz megegyezést szoros katonai megállapodással egészíti ki. Ezzel Mussolini a keletafrikai hadjáratra vagy expanzióra, amely évekre igénybeveheti Olaszország erejének egy részét, szabadabb kezet kap. Elsősorban nem kell a francia határt védelmeznie; másodsorban a két állam állítólag megállapodott határainak közös és szolidáris védelmére a La Manche-csatornától a Rajnán át a Brennerig. Ezzel a lépéssel az Anschluss-ellenes két nagyhatalom figyelmeztetni akarta az esetleg kalandra hajlandókat, hogy változatlanul készen áll. Az őszre tervezett nagy olasz hadgyakorlatokkal pedig, amelyekben 500.000 embert mozgat meg Dél-Tirolban a Duce, azt akarja mutatni, hogy ha Abessziniában van is elfoglalva, ez nem köti le őt egészen, hanem ugyanolyan figyelemmel és elegendő erővel kíséri az osztrák kérdést is, mint a múlt esztendőben.

Benes moszkvai útjára és Csehszlovákiának a Szovjettel kötött szoros szövetségére nyilván válaszként jött Beck külügyminiszter berlini látogatása, melynek ugyan Göring és Göbbels többszöri lengyelországi látogatása után udvariassági jelleget is lehet tulajdonítani. Nem kétséges, hogy a lengyel külügyminisztert erre az útra a német flottának a Balti-tengeren való megjelenése is készítette. A látogatás befejeztével kiadott kommuniké és Beck ezredes nyilatkozatai nem azt mutatják, mintha „a német-lengyel barátság elmélyítésén“ kívül a megbeszélések más konkrétumhoz vezettek volna. Ezek a konkrétumok az 1944-ben lejáró német-lengyel szerződésnek már most újabb tíz évre való meghosszabbítása, vagy pedig a mai lengyel határoknak végleges garantálása lehettek volna. A két állam állásfoglalása a keleti paktumhoz mindenesetre nem változott és nem kétséges az sem, hogy úgy a szovjettel, mint a cseh szomszédal szemben követendő, nagyjából azonos érdekből fakadó politikájuk kialakulását és részleteit megállapították.

Jelentékeny feltűnést keltett Európaszerte az osztrák kormánynak amaz elhatározása, hogy a Habsburg-ház családi vagyonát visszaadja jogos tulajdonosának és megszünteti Ausztria volt uralkodóháza tagjaira, különösen az uralkodóház fejére kimondott száműzetést. A magyar közvélemény az osztrák kormánynak és törvényhozásnak ebben az aktusában nem lát mást, mint egy, a forradalmak zűrzavarában történt jogfosztásnak a jóvátételét. Ausztria, mely az osztrák-magyar monarchia összes államai között a legtöbbet köszönhet a Habsburg-háznak, hálátlanságot mutatott akkor, amikor ősi dinasztiájával szembe fordult; ma tehát, amikor a Habsburg-házra vonatkozóan is érvényesítik a magántulajdon elvét, Ausztriának mai kormánya csupán természetes kötelességének tesz eleget. Ausztriának ez a lépése nagy nyugtalanságot keltett különösen a kisantant egyes államaiban, ahol ezt a Habsburg-ház restaurálására irányuló első lépésnek tekintették. Ez a reakció jellemző a három kisantant állam belső stabilitására, illetve arra, hogy vezető államférfiai hogyan becsülik ezt a stabilitást és milyen jelentőséget tulajdonítanak azoknak a centrifugális erőknek, amelyeket a Habsburg-ház fejének megjelenése a láthatáron új életre ébreszthet. Tárgyilagos szemlélő számára a Habsburg-dinasztia visszahívásának kérdése Európa mai helyzetében nem igen látszik aktuálisabbnak,

mint tíz vagy tizenöt évvel ezelőtt, természetesen — hacsak nem állnak be rövidesen alapvető változások több irányban.

Titulescu párizsi és londoni tevékenysége kétségtelenül a német-angol megegyezés által teremtett helyzetnek a kisantant életkilátásaira való befolyására, az abessziniai konfliktusnak a középeurópai helyzetre való kihatásaira, nemkülönben a Habsburg-kérdésre vonatkozhatott. Nem igen lehet megállapítani, hogy elvi kijelentéseken kívül kapott-e más biztosítékot. A restauráció kérdésének megjelenése a láthatáron hozta mozgásba a jugoszlávok régenshercegét is, aki színajai udvariassági látogatás formájában a kisantanton belül jugoszláv-román megbeszélést tartott azzal a céllal, hogy egy nevezőre hozza Belgrádot és Bukarestet a Habsburgokkal szemben. A kisantant létezésének egyetlen reális alapja a Magyarország elleni gyűlölet és a közös védekezés a kifosztott szomszéd ellen. Minden más irányban szerteágaznak a három állam érdekei. Áll ez az Anschluss és a Habsburg-restauráció egymással összefüggő kérdésére is. A restaurációval szemben Jugoszlávia ellenállása a legélesebb. Belgrád a restaurációt casus bellinek óhajtaná tekinteni, míg tudvalevőleg az Anschluss iránt nem viseltetik ellenséges érzelmekkel, sőt tagadhatatlanul messze megy a németbarátság keresésében. Benes ugyan még nemrég kijelentette: „inkább Anschluss, mint restauráció“, de ma talán már nem egészen oktan a feltevés, hogy az Anschluss-veszély közeledtével Prága már nem lenne olyan intranzigens a Habsburg-házzal szemben, mint Belgrád. Végül Titulescu szokott hevülékenységével hangoztatja ugyan, hogy az Anschluss háborút jelent, ma még azonban távolról sem látszik biztosnak, hogy országa követné-e ezen az úton tevékeny külügyminiszterét, az sem valószínű egyelőre, hogy Románia óriási kerülővel csapatait Bécsbe küldje egy esetleges restauráció megakadályozására vagy megtorlására. A Pál herceg látogatása nyomán tett kijelentések megállapítják, hogy a Habsburg-kérdésben teljes az egyetértés a két állam között és hogy ez állásfoglaláshoz Csehország is csatlakozott. Arranéze azonban, hogy vajjon milyen tevékenységi programban egyeztek meg, ma még semmiféle hír nem szivárgott ki. Az kétségtelennek látszik, hogy a kisantant taktikai egység, diplomáciai akciókra képes, de nem történelmi megpróbáltatásokat vagy válságokat kibíró természetes, organikus únió.

A restauráció kérdése egy másik európai államban már teljesen aktuálissá vált közben. A görög nemzetgyűlés törvényt fogadott el, amelynek alapján a köztársaság területén november 15-én tartanak meg a népszavazást a kormányformáról: demokratikus királyság II. György király visszahívásával vagy más új királyjelölt behelyezésével, avagy köztársaság. Rondylis tábornok római és jugoszláviai útja nyilván a restauráció előkészítésének szolt, amiből arra kell következtetni, hogy a görög kormány a görög nép többségének állásfoglalását a monarchia visszaállítása mellett valószínűnek tartja, amit Rondylis visszatérte után a monarchikus irányú kormányrekonstrukció is bizonyít. Olaszország, amelynek viszonya Görögországhoz az utóbbi időben ismét megjavult és baráttivá lett, de a kisantant két monarchiája is, a jelek szerint barátságosan viseltetnek a görög restaurációval szemben. A restauráció tehát, úglátszik, nem elvi kérdés, hanem az egyes kormányok különböző irányokban különbözőképpen, eminensen gyakorlati szempontok alapján ítélik meg.

A francia köztársaság fenyegető válsága egyelőre elmúlt. Július 14-re jósolták meg a jobb- és baloldali erők összeütközését. De a kormány elhatározása, hogy mindent megakadályoz, ami az egyszerű tüntetésen túlmegy és az a szellemes intézkedés, hogy a baloldali csoportokat, a „front populaire“-t a Bastille körül, a jobboldali alakulatokat, a ligákat pedig a Champs-

Elysées-negyedben az Étoile körül csoportosították, megmentette a köztársaságot a polgárháborútól. A Laval-kormány számára különben is nehéz teherpróba végrehajtani azokat a drasztikus takarékosági rendszabályokat, amelyeket a kormány meglepő bátorsággal elhatározott és amelyekre feltétlenül szükség van, hogy a költségvetési egyensúly helyreálljon és Franciaország megmeneküljön a legsúlyosabb gazdasági és pénzügyi válságtól, amelybe jelentékeny gazdagsága dacára is belesodródhatik.

OTTLIK GYÖRGY

A MAGYAR KISEBBSÉG ROMÁNIÁBAN¹

Nyelvvizsgák és numerusok Romániában — A Székely Mózes-eset — Kisebbségi front és a dunai újságírókongresszus — Aktivításban az Országos Magyar Párt — Atrocitások és jogfosztások

A KISEBBSÉGI SORS, a kisebbségek kezében van — mondotta Jorga Miklós professzor, a Liga Culturala csernovici gyűlésén. — Ha látjuk róluk, hogy együtt akarnak dolgozni velünk, akkor egyenrangúak leszünk.“ Inculet belügyminiszter pedig Nagyváradon jelentette ki, miniszteri felelőssége mellett: „A kisebbségi kérdésben az alkotmány és a békeszerződések alapján állunk. A kisebbségektől csak egyet várunk: lojalitást!“ — Milyen szöges és katasztrofális ellentétben állanak ezekkel a román részről történt megnyilatkozásokkal szemben Sulyok István református püspök legutóbb elhangzott szavai: „A mai állapot tarthatatlan... de mégsem merném felvetni a jobbraváltás lehetetlenségének kérdését, mert akkor tényleg odáig jutunk, hogy Dante poklának felírását olvashatjuk: Hagyjatok fel minden reménnyel.“

Ezek a mondatok a napnál világosabban mutatják azt az atmoszférikus állapotot, amelyben a romániai magyar népkisebbség a legutóbbi hónapot töltötte. A románság nem akarja semmiképpen sem elhinni, hogy magyar népkisebbsége ottani és mai problémáit akarja csupán megoldani és mindössze egyenjogú polgár akar lenni abban az országban, amelybe sorsa rendelte. Az illojalítás és irredentizmus hamis vádjával megbélyegzett magyarság ellen tovább folyt a múlt hónapban is a pusztító hadjárat, nagyon is érzékelhető sikokon — és hiába volt minden újabb hitvallás és bizonyítás!

A nyelvvizsgák réme állandóan a kisebbségiek feje felett lebeg és sorra pusztítja az existenciákat. A magyar kisebbségi közalkalmazottak egész sorát bocsátották el állásaikból nyugdíj nélkül ebben a hónapban is, és a Székelyföld fővárosában, Marosvásárhelyt az utolsó magyar utca-seprőt is kidobták állásából. A legszékelyebb városnak ma már nincsen magyar közalkalmazottja! A legújabb miniszteri rendeletek is egyre súlyosabbá teszik a helyzetet. Anghelescu közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy az összes kisebbségi tanerők, akik a legutóbbi vizsgán nem feleltek meg, vagy román tudásukhoz kétség fér, kötelesek részt venni a Piatra-Neamjban tartandó kéthónapos nyelvtanfolyamon — természetesen saját

¹ Folyóiratunk látva azon elhanyagolást, melyben kisebbségi magyarjaink sorsa a közvélemény orgánumaiban általában részestül, ezután állandó rovatban, egész rövid, adatközlő formában fogja közölni a velük történt nevezetesebb eseményeket. Természetesen nagyobb, összefoglaló cikkeink a kisebbségi témakörből továbbra is meg fognak jelenni. *A szerk.*

költségükön. A nyomorgó kisebbségi tanerőkre nézve szörnyű anyagi csapást jelent ez a miniszteri rendelet, amely újabb kilátástalan küzdelemre kényszeríti őket. A belügyminiszter egy másik rendelete a kisebbségiekre nézve megszorította a nyugdíjazási törvény vonatkozó szakaszát, úgyhogy betegség címén csak az a kisebbségi közalkalmazott kérheti nyugdíjazását, aki a nyelvvizsgán megfelelt.

Amíg a nyelvtanfolyamok és vizsgák segélyével felülről irtják a magyarságot, nem feledkeznek meg a gyökérvágó csákányról sem. Az ezidei érettségi vizsgák meghaladják az eddig átélt legsötétebb anghelescuiánus korszakokat. A magyar ifjúság bukási százaléka 75—95% között mozgott, de egyes tanintézetekben megközelítette a száz százalékot is. A kisebbségiek buktatása olymértékben rontotta az országos arányszámot, hogy az több mint kétszeresével 62 százalékra szökött fel. Szinte szervesen kapcsolódik ezekhez az intézkedésekhez az egyetemeken elrendelt numerus clausus, amely szigorú képesítési vizsgához köti az egyetemi felvételt. A vizsgák szóbeliek és írásbeliek, összeállításuk széleskörű ismeretet igényel. A román nyelv első helyen szerepel és az egyetemre csak azt lehet felvenni, aki médiánál jobb osztályzatot ér el. Az egyetemi létszámot mindenütt csökkentették és elsősorban Kolozsvárt, ahová a következő tanévben mindössze 930 hallgató iratkozhatik be. A rendelet következménye nyilvánvalóan az lesz, hogy az egyetemi végzettség magyar kisebbségi ifjú számára elérhetetlenné válik. A vizsgák szigorúságára egyébként jellemző, hogy a még nem véglegesített tanárokat ú.n. capacitate vizsgára rendelték, amelytől függött kinevezhetőségük. A 37 jelentkező közül mindössze hármat engedtek át. A megbukottak nem nevezhetők ki és így a kisebbségi jellegű középiskolák rövidesen magyar tanár nélkül maradnak, mert a régi tanárok rohamosan kiöregednek és a megüresedett helyekre a törvény rendelkezése értelmében az előírt intézetenként! nyolc román tanerőn kívül is románokat fognak kinevezni, képesített magyar tanerők híján. Az elmúlt hónap eredményei megpecsételték az erdélyi magyar középosztály művelődésének sorsát.

Székely Mózes, a „Zátony“ és a „Csütörtök“ szerzőjének elítéltetése és annak körülményei igen széles hullámokat vertek fel az ügy tulajdonképpeni lényegén túlmutató jelentőséggel. Székely Mózes könyvében az erdélyi románság problémáit boncolta és élesen mutatott rá azokra a különbségekre, amelyek az erdélyi románt az okiráltságbelitől elválasztják. Székely Mózes — igazi nevén Daday Lórántot — irredenta bűncselekmény miatt hathavi börtönre ítélték, amelyet a dési fogházban tölt ki. Ügyének különös érdekessége azonban azok a mentővallomások voltak, amelyeket Vajda Sándor, a numerus valachicus atyja és hű segítőtársa, Man lelkész mondottak Daday mellett, együtt a román falusi papokkal és tanítókkal, akik mély megbecsüléssel és szeretettel védték a magyar író. Victor Eftimiu, a román Pen-klub elnöke éles szavakkal kelt ki az ítélet ellen és a Pátriának írt nyílt levélben kijelentette, hogy ilyen alapon minden román írónak a sóbányában volna a helye. Eftimiu ellen hajsza indult meg a sovén sajtó részéről, amely változatlan erővel tart. A magyarság igyekezett levonni azt a konzekvenciát a románokkal, hogy Daday nem egyedül áll mint a románság megbecsülője, aki erdélyi testvériséget érez velük szemben ... természetesen eredménytelenül.

Sok szó esett a kisebbségi front kialakításáról is, amely talán több reménységgel vehetné fel a küzdelmet az elsőprő román áradattal szemben. A bukaresti sajtó koncentrált támadást intézett e „vágyalom“ ellen, a legereyesebb intézkedéseket követelve a kisebbségek újabb „rendbontó“ törekvése ellen. A kisebbségi front természetesen még „vágyálmi“ álla-

potában összeomlott a romániai német horogkeresztes mozgalom uralomra-jutásával, amely még annyi közösséget sem kíván a magyarokkal, mint az előző polgári rezsim. A szatmármegyei magyar-német iskolakonfliktusban hozott ítélet, amely tizenhárom községben szüntette meg a magyar elemi iskolát, továbbá a Pacha Ágoston temesvári püspök egyházmegyéjében kitört nemzetiségi villongás, amelynek során a magyar katolikusok arányos részt követeltek az egyházi javakból és főleg a papneveldeben való oktatásból, a püspök meglehangú ígéreteivel felületileg elsimult ugyan, de a délvidéki magyar katolikusok feszülten várják az ígéretek beváltását. Ezekkel a, hogy úgy mondjam nemzetstátusi kérdésekkel kapcsolatban keltett igen nagy feltűnést Spectator pünkösdi cikke a kolozsvári Független Újságban, amelyben a magyar-román megbékélés érdekében egy dunai újságírókongresszus összehívását javasolta. A gondolat úgy Bukarestben, mint Budapesten kedvező visszhangra talált, de az ügyben kezdeményező lépések egyik oldalon sem történtek.

Az Országos Magyar Párt az elmúlt hónapban élénk aktivitást fejtett ki. A pártközpont erősen dolgozik a Székelyföldön tartandó nagygyűlés előkészítésén, amely ezidén rendkívüli jelentőségű lesz és valószínűen sok tekintetben új állásfoglalást hoz az aktuális kérdésekkel szemben. A párt főtanácsa többnapos ülést tartott, amelyen foglalkozott az összes kérdésekkel. A jelentések alapján történt felszólalások egytől-egyig azt szögezték le, hogy a magyarság nemzetkisebbségi sorsának legelviselhetetlenebb szaká-hoz érkezett, amely már magát az egész magyarságot létében támadja. A párt vidéki szervezetei is egymásután tartották nagysikerű gyűléseiket, amelyek közül különös ügyeimet érdemel az aradi és bánsági párttagozat lippai nagygyűlése, amelyen falusi kultúrházak építését határozták el, hogy azok gócai legyenek a magyar kultúrának. A bánáti párttagozat vezetőségében valószínűen rövidesen örvendetes változás történik, amennyiben az Ambrózy Andor báró halálával megüresedett pártelnöki széket, amely azóta nem lett betöltve, Jakabffy Elemérrel, a kisebbségi politika e kitűnő harcosával foglaltatják el. — A magyarság kulturális erejének monumentális bizonyítéka volt a székely dalosünnepély, amelyen másfélezer dalos vett részt. A marosvásárhelyi ünnep az erdélyi magyarság eddig legnagyobb arányú kulturális megmozdulása volt.

Az elmúlt hónap nem szűkölködött atrocitásokban és jogfosztásokban sem. Ghibu Onisifor folytatta támadásait a katolikus rendek ellen, s Aradon, Kolozsvárt, Nagyváradon a rendőrség házkutatást tartott a rendházakban és különböző rendtörvényes pereket indított ellenük. A csendőrbatalitások és a kegyetlen végrehajtások ebben a hónapban is napirenden voltak, nem egy tragédiát idézve elő. — Bár a termés elég jónak ígérkezik, a falvakon a szegénység változatlan marad, mert a csekélyke jövedelemért jelentkezik az adóvégrehajtó és vele versengve a hitelezők. Változatlanul folyik a névelemzés és a vallási terror. Az agg Boros György unitárius püspök maga indult legutóbb megfélemlített híveit visszatéríteni az unitárius egyházba. Néhány nap alatt 204 székely tért vissza hitére, akik előbb a hatóságok rémítgefésére felvették a görög keleti hitet. — A valachisták egyre erélyesebben követelik „jogaikat“ és legutóbb Temesváron a román iparosok, kereskedők és munkások únióinak nagygyűlésén már 83-as arányt követeltek, minden egyéb képtelen követelésen kívül. Az elmúlt hónap egy nagy lépéssel vitte tovább Erdély magyarságát a katasztrófa útján és szomorú valóságot fednek Laár Ferenc szavai, amelyek a párt marosvásárhelyi gyűlésén mondott: „Elérkezett a törhetetlen egység törhetetlen kiépítésének utolsó órája!“